

Selçuklu-Danışmendli İlişkileri Çerçevesinde Kadınhanı'na Adını Veren Raziye Devlet Hatun

Mehmet Ali Hacıgökmen*

Öz

Türk tarihinde Hatunların siyasî yönden devletin sevk ve idaresinde öne çıktıkları dönemler olduğu gibi, sosyal faaliyetleri açısından ise sayısız eserleri günümüze kadar gelmiştir. Türkiye Selçuklu dönemi Hatunları içinde Raziye Devlet Hatun da bunlardan biridir. Raziye Devlet Hatun'un Konya'da günümüze kadar gelmiş imaret, mescit ile Kadınhanı ilçesine adını veren bir han onun tarafından yaptırılmıştır. Bu eserlere ait 1210 ve 1223 tarihli iki vakfiye mevcuttur. Onun Danışmendli Yağıbasan Muzaffereddin Mahmud'un kızı olması, vakfiyelerinde Âl-i Selçuk ve Devlet adını alması onu ilginç bir Hatun haline getiriyor. Bu sebeple çalışmamızda Raziye Devlet Hatun'un hayatıyla ilgili karanlıkta kalmış noktalar aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Raziye Devlet Hatun, Kadınhanı, Danışmendli, Yağıbasan, Gündük Minare, Hatuniye Mescidi

Raziye Devlet Hatun and Kadınhanı Town in The Context of The Relationship Between Seljuks and Danismends

Abstract

In some periods of Turkish history, Hatuns came forward politically in state administration, as well as contributing numerous social works and activities that survived until the present day. Raziye Devlet Hatun was one of these prominent Hatuns of Turkic Seljuk State. Raziye Devlet Hatun had an imaret, a masjid and a caravanserai which lent its name to Kadınhanı town of the present Turkey. Regarding these historical monuments, there are two waqfiyyas which were dated 1210 and 1223. That she was the daughter of Danismend Yaghibasan Muzaffereddin and she used the title of Al-i-Seljuk and Devlet in waqfiyyas makes her an interesting Hatun. In this study we will try to reveal unknown aspects of Raziye Devlet Hatun's life.

Keywords: Raziye Devlet Hatun, Kadınhanı, Danismend, Yaghibasan, Gündük Minaret, Hatuniye Masjid.

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi; hgokmen@selcuk.edu.tr

Türk tarihinde Hatunların siyasî ve sosyal hayatta önemli rolleri olduğunu biliyoruz. Türkiye Selçuklu döneminde de bunun birçok örneklerini bulabiliyoruz. I. Kılıçarslan'ın Hanımı (Yınanç 1988: 469-472), I. Mesud'un Danişmenli Hanımı (Kesik 2003: 37, 43, 67), II. Kılıçarslan'ın kızı Gevher Hatun (Kuran 197: 80-89: Köker 1992: 69-72), I. Alaeddin Keykubat'ın Hanımları, Hond (Mahperi) Hatun (Hacıgökmen 2012:121-130), Âdiliye Hatun (Yürekli 2011: 329-342), II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in hanımlarından Berduliye Hatun (İbn-i Bibi1956: s.565; İbn-i Bibi 1996-II: 100; Turan 2002: 463), Gürcü Hatun (İbn-i Bibi 1956: 482-485; İbn-i Bibi 1996-II: 36-38; Aksarayî, 2000: 88; Anonim Selçuknâme 1952: 37; Turan 2002:415) Selçuklu siyasî ve sosyal hayatında faaliyetleri ile öne çıkmış olanlardır. Çalışmamızın ana konusu olan Raziye Devlet Hatun'uda bu değerlendirmenin içine koymamız gerekiyor. Ancak Raziye Devlet Hatun'un birçok hayır ve hasenâtı olmasına rağmen, hayatında bazı karanlıkta kalan noktalar bulunmaktadır. Çalışmamızda bu karanlıkta kalmış noktaları aydınlatmaya çalışacağız. Raziye Devlet Hatun ile ilgili bildiğimiz en önemli nokta, onun Danişmendli Nizameddin Yağıbasan Oğlu Muzafferüddin Mahmud'un kızı olmasıdır (Konyalı 1997: 386; Önder 1962: 450). Raziye Devlet Hatun'un hayatının iyi anlaşılabilmesi için Danişmendliler ile Selçuklular arasındaki akrabalık ilişkilerinin boyutunu görmek gerekiyor. Şimdi bu konu hakkında kısa bir bilgi verelim.

Danişmendli - Selçuklu Akrabalık İlişkileri ve Raziye Hatun

Türkiye Selçukluları ve Danişmendliler arasındaki bağ, daha iki devlet kurulmadan, Danişmend Gazi'nin babası Ali Taylu'ya kadar dayanır. Türkiye Selçuklularının cediti olan Kutalmış'ın, Danişmend Ali Taylu'nun damadı olduğu söylenir (Bayram 2005: 131-147; Solmaz 2001: 12-22; Solmaz 1996: 49-59). Sonra I. Mesud, Danişmendli Emir Gazi'nin damadı olarak Selçuklu tahtına onun desteğiyle oturmuştur (Turan 2002:167). Bu dönemde Selçuklular, 1146 yılında Bizans'a karşı "Konya Savunması" adı verilen büyük bir başarı

kazanmış, Alaeddin tepesinin savunmasında I. Mesud'un Danişmendli hanımı önemli rol almış idi (Niketas 1995: 36; Kimnanos, 2001: 36; Baykara 1982: 12). Sultan Mesud'un, II. Kılıçarslan'dan başka diğer oğlu Ankara ve Çankırı Meliki Şahinşah, Danişmendli Nizameddin Yağıbasan'ın kızı ile evlenmiştir (Niketas, 1995: 118; Kimnanos 2001: 291; Süryanî Mihail 1944: 326, 332; Ebu'l-Ferec 1987-II: 289; İbnü'l-Esir 1987: 119). Daha sonra Nizameddin Yağıbasan damadını destekleyerek, Selçuklularda taht kavgasını körüklemeye çalışmıştır. Bunda da başarılı olmuş, ölünceye kadar da mücadelesine devam ettirmiştir. Sonunda damadının yanına sığınan Yağıbasan burada vefat edecek (1164) (Niketas, 1995: 12; Süryani Mikhail 1944-II, 196; Ebu'l – Ferec1987-II: 400; Özaydın 1993: 467-469) Niksar'da inşa ettirdiği medresenin haziresinde gömülecektir. Nizameddin Yağıbasan'ın, Cemaleddin Gazi, Muzafferüddin Mahmud, Zahirüddin İliğ, Bedreddin Yusuf adlı oğullarının varlığını biliyoruz. Cemaleddin Gazi'den başka bütün çocukları Selçuklular'ın hizmetine girmişler, Selçuklu devletinde evlâd-ı yağıbasan (Yağıbasan evlâtları) adıyla anılır olmuşlardı.

Raziye Devlet Hatun'un Adı ve Soyu İle İlgili Bilgiler

Raziye Devlet Hatun, Nizameddin Yağıbasan'ın oğlu Muzafferüddin Mahmud'un kızıdır. Bu bilgiyi Konya'nın Kadınhanı denilen ilçesinde bulunan Han'ın (Konyalı 1997: 386; Önder 1962: 450) ve Konya'da bulunan Hatuniye Mescidi'nin kitabesinden öğreniyoruz (Konyalı 1997: 378). Raziye adını da yine Kadınhanı'nda bulunan Han'ın kitabesinde buluyoruz (Konyalı 1997:386). Devlet Hatun'a ait vakfiyelerde, Raziye Devlet Hatun'un babası 1213 tarihli vakfiyede² *Devlet Hâtun bin Ahmed el- Arusî min Âl-i Selçuk* olarak geçmekte iken 1224 tarihli vakfiyede³ ise *Devlet Hân Hâtun*

1 Cemaleddin Gazi. Tokat ve Amasya civarında yaklaşık iki yıl hüküm sürdükten sonra, amcazâdesi İbrahim b. Melik Muhammed Gazi tarafından ortadan kaldırılmıştır (562 /1166).

2 Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA), *Defter (d.) 2178*, s. 436.

3 VGMA, *d. 2178*, s. 230.

ibn Abdullah min Âl-i Selçuk olarak geçmesi vakfiye kâtibinin yanlış bilgisinden kaynaklandığını söyleyebiliriz. Çünkü yukarıda ifade ettiğimiz gibi Raziye Devlet Hatun'un babasının adı hem Kadınhanı'ndaki Han, hem de Konya'da Hatuniye Mescidi'nde bulunan kitabelerde Muzaffereddin Mahmud olduğu görülmektedir. 1213 tarihli vakfiyedeki Ahmed el-Arusî aşağıda anlatacağımız gibi Raziye Devlet Hatun'un kardeşi Bedreddin el-Biremonî ile karıştırılmış olsa gerektir. Raziye Hatun'un babasının ismi, 1224 tarihli ikinci vakfiyede "ibn Abdullah" geçmesi, kâtibin bir istin-sah hatası gibi gözüküyor. Bu durum vakıfnâmeyi defterlere kopya eden kâtiplerin hatalarından ileri gelmektedir. Bu konuya Konyalı'da değin-mektedir (Konyalı 1997: 378).

Şimdi Raziye Devlet Hatun'un babası Muzafferud-din Mahmud, Zahirüddin İliğ ve Bedreddin Yusuf hakkında bilgi vermeye devam edecek olursak bu üç kardeş çöken Danişmendli Beyliği'nin askerleri, çok büyük nüfusa sahip Danişmendli göçerleri ile (Gündüz 1998: 21-26; Gündüz 2002: 161-163) Selçuklu hizmetine girmiştir. Zahüriddin *İliğ*, Danişmendli askerleri ve göçerleri ile uçları disiplin altına alacaktır. Hatta Danişmendli askerlerinin Myriocephalon Savaşı'nın kazanılmasında çok büyük bir etkisi olacaktır (Turan 2002: 207-208). Bu güçlü durum, II. Kılıçarslan'ın ölümünden sonra I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ikinci defa tahta çıkmasında Uc Türkmenleri'nin ve Zahüriddin *İliğ*'in doğrudan etki etmesinde daha net ortaya çıkacaktır (İbn-i Bibi 1956: 80; İbn-i Bibi 1996 I: 100).

Danişmendli Raziye Devlet Hatun'un I. İzzeddin Keykavus İle Evliliği Meselesi

Raziye Hatun'un 1213 (ek-1) tarihli vakfiyede geçen "*Devlet Hâtun el-Arûsî min Âl-i Selçûk*" ifadesinden onun Selçuklu sarayının gelini olduğunu anlıyoruz. Ayrıca ona gelin olması hasebiyle Devlet ismi de verilmiştir⁴. Bu dönemde Raziye Hatun'un evlilik yapabileceği tek kişi Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus'tur. Çünkü diğer Sul-

tan I. Alaeddin'in bütün evliliklerini kaynaklardan takip edebiliyoruz. I. İzzeddin Keykavus'un Raziye Devlet Hatun ile evliliği Malatya'da melik iken gerçekleşmiş olması ihtimal dâhilindedir. Kaynaklar I. İzzeddin Keykavus'un birinci evliliği hakkında ne kadar suskunsa, bir o kadarda bu sultanın ikinci evliliği hakkında ayrıntılı bilgi verirler. Bu durumun sebebini de I. İzzeddin Keykavus dönemindeki siyasî olaylarda aramak gerekiyor. "Menâkıb-ı Şeyh Evhadü'd-Dîn-i Kirmânî'de Geçen Selçuklu Tarihi ile İlgili Bilgiler ve Değerlendirilmesi" adlı makalede anlattığımız üzere (Hacıgökmen 2015: 543-562) I. İzzeddin ve I. Alaeddin'in taht mücadelesinde Yağıbasan oğulları I. Alaeddin'in tarafını tutmuşlardır. Hatta Yağıbasan oğulları daha da ileri gidecek hâpiste bulunan I. Alaeddin'i tahta çıkarmak isteyeceklerdir. Bu durum I. İzzeddin'in tepkisini çekmiştir. Bu da dönemin kaynaklarına yansımış olsa gerektir. I. İzzeddin Keykavus'un Erzincan Mengücek beyi Behramşâh'ın kızı ile evliliğini kaynaklarda uzun uzun anlatılır, hatta kaynaklar bu hanımın meziyetlerini bile sayarlar (Ebu'l-Ferec 1987: 375; İbnül-Esir 1987: 136; Turan 2002: 325).

Raziye Devlet Hatun'un babası ve amcalarının I. Gıyaseddin Keyhusrev'in ikinci saltanatı döneminde (1204-1211), Selçuklu siyasetinde aktif rol aldıklarını biliyoruz. Raziye Devlet Hatun'un babası Muzafferüddin Mahmud, I. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Aksaray valisi olmuştur. Muzaffereddin Mahmud'un Aksaray'da birçok hayır ve hasenatı vardır. Muzafferiye Medresesi (Turan 2004: 48; Konyalı, 1974-I: 132.), Melik Mahmut Gazi Hangahı (Konyalı, 1974-I: 1402; Deniz 1995: 147-164), Zahirüddin (Zahiriyye) Hangahı (Konyalı, 1974- I: 1408), *İmadiyye* Hangahı (Konyalı, 1974-I: 1396-1397), Beramuniye Medresesi⁵, Melikiyye Medresesi ve Bedriye (bugünkü adıyla Kadioğlu) Medresesi bunlar arasındadır. En son saydığımız Bedriye Medresesi yine Nizameddin Yağıbasan'ın diğer oğlu Bedreddin Yusuf'a ait olsa gerektir⁶.

5 Müzaffereddin Mahmud'un oğlu *Bedreddin Biremonî* tarafından inşaa edilmiştir.

6 1327'de yıkılmış olan medrese, yeniden kesme taştan inşa edilmiştir.

4 VGMA, d. 2178, s. 436, 2. Satır; VGMA, d. 2178, s. 230, 3. Satır.

Zahirüddin İliğ ise, I. Gıyaseddin Keyhusrev döneminde Pervane'dir (Kesik 2007: 244)⁷. Yani Selçuklu devletinin en önemli devlet adamlarından biridir. I. Gıyaseddin Keyhurev'in ikinci defa tahta çıkmasında önemli bir rol almıştır. Bu şahsın I. İzzeddin Keykavus'un, çok sevdiği çocukluk arkadaşı olduğunu biliyoruz. Zahirüddin İliğ'in I. Gıyaseddin Keyhusrev'in ölümünden sonra I. İzzeddin Keykavus taht mücadelesinde, kardeşi Tokat meliki Alaeddin Keykubat'ın yanında yer alması, I. İzzeddin Keykavus'ta hayal kırıklığı yaratacak, çok üzülecektir. O bunu bir ihanet kabul edecek, ihanete Farsça şiirler yazacaktır. Bu olay onda bir kin haline gelecek, saltanatı süresince Danışmendli Yağıbasan Oğullarına karşı olumsuz siyaset izleyecektir. Bu durum onun zihninde öyle büyümüştür ki, Zahirüddin İliğ'in kabrini Tell-i Başır'de⁸ bulup kemiklerini yakıtacak kadar büyümüştür (İbn-i Bibi 1956: 187-88; İbn-i Bibi 1996: 205-206). I. İzzeddin Keykavus'un, Raziye Devlet Hatun ile evliliğinde çocuklarının olmaması veya geç olması kardeşi Alaeddin'i Malatya Minşar Kalesi'nde tutmasına sebep olmuş, Yağıbasan oğullarının I. Alaeddin'i tutuklu bulunduğu yerden kaçırmak istemeleri (Alâî 2005: 271-273), zaten çok vehimli olan I. İzzeddin'i iyice rahatsız etmiştir. Raziye Devlet Hatun'un vakfiyesinden çocuklarının olduğunu biliyoruz. Ancak çok küçük olmalı ki ikinci vakfiyede mescidinin yenilenmesini kardeşi Bedreddin Biremoni yapmıştır.

Raziye Devlet Hatun'un kardeşi Bedreddin Biremoni'dir (Konyalı 1997: 378-79).. Bu bilgi yukarıda ifade ettiğimiz gibi Hatuniye Mescidi'nin tamir kitabesinde belirtilir. Ancak Konyalı'nın ifade ettiği gibi Bedreddin Biremoni "el-Arusî" lakabını almış değildir. 1213 tarihli vakfiyede Raziye Devlet Hatun'un babası Ahmed el-Arûsî'nin, 10 yıl sonra yenilenen 1224 tarihli vakfiyede kâtibin Biremoni'yi Hristiyan ismi olmasından dolayı ona Abdullah ismini yakıştırmış olduğunu söylememiz mümkündür (Konyalı 1997: 378-79).

7 Bazı Ortaçağ Türk-İslam devletlerinde hüküm, ferman, berat anlamında kullanılan terim ve bu belgeleri hazırlar arazi tevcihatıyla ilgili defterleri tutar, iktalara ait menşurları hazırlamakla görevli memura verilen unvan (Kesik 2007:244).

8 Bugün G. Antep iline bağlı Oğuzeli ilçesine yaklaşık 12 km. kadar güneydoğusundaki Gündoğan Köyü'nde yer alan Tilbaşar Kalesi. Bkz. (Hacıgökmen 2015: 550).

Bu aile Biremonî lakabını niçin almış olabilir? Bu durumu beyliğinin hâkim olduğu sahalarda aramak gerekiyor. Danışmendli Devleti'nin Tokat, Kayseri ve Sivas gibi en önemli merkezinin yanında Malatya'nın da önemli bir merkez olduğunu biliyoruz. Danışmendli Devleti Emir Muhammed'in ölümüyle Kayseri, Sivas ve Malatya kollarına ayrılmıştı. Nizameddin Yağıbasan Sivas bölgesini merkez edinse de Malatya, Elbistan, Kahta gibi bölgeleri bir ara aldığını biliyoruz (Solmaz 2001: 175-176). Bireman, Kahta ilçe merkezine 27 km mesafede bulunan bugün adı Çardak köyü olan bir yerleşim yeridir⁹. Demek ki Yağıbasan oğlu Muzaffereddin Mahmud'a Kahta bölgesi mülk olarak vermiştir. Böylece Muzaffereddin Mahmud ve oğlu Bedreddin Biremoni lakabını almıştır.

Muzaffereddin Mahmud'un Raziye Devlet Hatun'dan başka yukarıda bahsettiğimiz bir kızı daha vardır. O da, Adsız (Etsüz) Elti Hatun'dur. Bu hanımı Kayseri'de Danışmendliler döneminde inşa edilen Köllük Camii'nin 607/1210 tarihli tamir kitabesinden tanıyoruz (Edhem 1334: 18-33; Erkiletlioğlu 2001:38; Türkmen 1998: 439). Bu hanım hakkında başka bir bilgiye sahip değiliz. Raziye Hatun'un mescidin bahçesinde bulunan kabri üzerindeki 1223 tarihi sonradan, büyük ihtimalle vakfiye tarihi düşünülerek yazılmış ve konmuştur. Çünkü Konyalı kitabında mescidin bütün özelliklerini anlatır, ancak böyle bir mezar taşından bahsetmez (Konyalı, 1997: 385). Bundan dolayı Raziye Devlet Hatun 1223-1230 yılları arasında ölmüş olsa gerekir.

Sarayönü İsmi Raziye Devlet Hatun Saray'ından mı (Tâk-ı Menkûşi) Geliyor?

Aslında 11 yıl arayla yazılan iki vakfiye birbirinden farklı değildir. Sadece birinci vakfiyede (1213) geçen dört taraf yolla çevrili *Tâk-ı Menkûşi* denilen saray, ikinci vakfiyede (1224) yoktur. Birinci yani 1213 tarihli vakfiyede bu sarayın nerede olduğu belirtilmiyor. Acaba "havası latif ve sağlam" (Eren

9 Bkz. 1/25.000 Ölçekli Topografya Haritası Paftaları, Harita Genel Komutanlığı, Ankara.

1996: 59)¹⁰ olarak bahsedilen Saidili bölgesinde mi idi? Adına *Tâk-ı Menkûşî* denilen saray, Saidili’nde buluyordu ise bugün Sarayönü dediğimiz ilçenin adının bu saraydan gelmiş olma ihtimali olabilir mi? *Tâk-ı Menkûşî* denilen sarayın bulunduğu yerde yerleşim yeri var mıydı? Halk arasındaki rivayetlerin birisinde Sarayönü ismi, meşhur inlerin yanında bulunan saraya bağlanır. İlçenin toprakları ve yerleşme merkezi bu sarayın önünde olduğu için buraya Sarayönü denilmiş olduğu ifade edilir (Özdağ 1975: 6-7). Sarayönü’ndeki Pir Hüseyin Bey (Yukarı) Camii’nin inşası 1408 (811 h.) tarihidir (Oral 1948:147-148; Duran 1988:49-50). Ancak H. Özdağ bir kaynak belirtmeden 1200 tarihini vermektedir (Özdağ 1975: 6-7). 1223 tarihli ikinci vakfiyede (ek-2) *Tâk-ı Menkûşî* gibi ismi bahsedilmeyen gayr-ı menkullerden biri de *Ahi Murad’a* ait Konya’da bir hamam ve Raziye Devlet Hatun’un mescidinin minaresidir. Acaba vakfiyede *Tâk-ı Menkûşî*, *Ahi Murad’a* ait hamam ve mescidin minaresinden bahsedilmemesinin sebebi nedir? Bu gayr-ı menkuller tahrip edildiği veya yıkıldığı için mi bahsedilmedi? Mescit’in batı tarafında minarede 627/1230 tarihli bir kitabe vardır (Konyalı 1997:380) Burada ise Raziye Devlet Hatun’un kardeşi Bedreddin Biremonî’nin imareti yaptırdığı yazılıdır. Bedreddin Biremonî yıkılan minare ve buraya bir de imaret yaptırmıştır. Çünkü kitabede yapılanın minare değil, imaret (Konyalı 1997: 381-82) olduğu yazılıdır. Anlaşılan o ki, Raziye Devlet Hatun vakfına ait bazı gayr-i menkuller 1213 yılından sonra yani, I. İzzeddin Keykavus döneminde tahrip olmuş, yıkılmış, Raziye Devlet Hatun’un vefatından sonra, I. Alaeddin Keykubat döneminde 1224 yılında bu vakıfnâme tekrar kaleme alınıp yazılmıştır. Raziye Hatun’un kardeşi de 1230 yılında, mescit minaresi ve bir de bugün ayakta olmayan bir imaret yaptırmıştır. Raziye Devlet Hatun’un eserlerinden bahsedecek olursak:

10 Konya ovasının güneydoğu tarafı *Gelemiş* adı verilen tepelik bir alan ile ayrılır. Bu durum azda olsa iklim farklılığını da beraberinde getirir. Bu farklılık *Gelemiş* sırtlarında başlar. (Bozyiğit - Güngör, 2011: 169-200).

Han (Kadın Hanı):

Raziye Devlet Hatun 1223(h.620) yılında Saideli (Kadınhanı) Seyrekviran’da kışlık bir kervansaray yaptırmıştır. Bu handan dolayı zamanla bölge Kadınhanı adını almıştır. Bu kervansarayın kitabesinde; “Allah’ım, H.620 yılında bu hanı yaptıran sahibesi olan Mahmut kızı Raziye Hatun’a rahmet eyle” yazılıdır (Konyalı 1997: 386; Önder 1962: 450). Bu bize gösteriyor ki Konya-İstanbul yolunda Dokuzhanı (Karpuz 1993: 565-578) ve Altunapa Hanı’ndan (Turan 1947:197-235) sonra, Raziye Hatun’un yaptırdığı bu han üçüncüdür. Elimizdeki iki vakfiyede hanın ismi geçmektedir. Buna göre bu bilgi handaki kitabede inşa tarihi 1223 (620 h.) olarak geçse de, 1213 tarihinden evvel inşa edilmiş olduğunu göstermektedir.

Vakfiyelerde, hanın geliri olarak Saideli (Seyrekviran) Kalamıça (Gelemiş), Meydanlı çiftlikleri ile beraber bir de Konya Eseye (Hatuniye) Mahallesi’nde sekiz odalı, iki sofa ve iki ahır samanlığı bulunan *Tâk-ı Menkûş* adlı sarayın geliri yazılıdır. İkinci vakfiyede *Tâk-ı Menkûş* denilen saray dışında bütün bilgiler aynıdır. Günümüzde ticarethane olarak kullanılmaktadır. Ancak hanın birçok yerinde devşirme antik parçalardaki süslemeler özellikle cephelerde dikkati çekmektedir (Konyalı 1997: 386; Önder 196: 450).

Güdük Minare ve Hatuniye Mesciti

Mescit Alaeddin tepesinin doğusunda, vakfiyede Eseye, şer’iyye sicil kayıtlarında Bremanî olarak geçen, şimdiki Mihmandar Mahallesi’ndedir (Atçeken 1996: 215- 216; Ünver 1947, s.1-8). Raziye Devlet Hatun’a ait vakfiyede mescidin 1213 yılında beş vakit namaz kılınmak üzere inşa edildiğini biliyoruz. 10 yıl sonra yenilenen vakıfnâmede Raziye Hatun’un kardeşi Bedreddin Biremonî tarafından 1230 tamir kitabesinde minarenin yenilendiğini buraya imaret inşa edildiğini belirtmektedir (Konyalı 1997: 378). Bunlardan minarenin alt yarısı hariç hiçbirini günümüze intikal etmemiştir. Zaten bu durum ikinci vakfiyede açıkça geçmektedir. Minarenin doğu tarafı bitişiğinde basit bir mezar mevcuttur ve baş ucuna sonradan yer-

leştiren mezar taşında, Latin Alfabesiyle yazılmış "Hüvelbaki, merhume Mahmud kızı Raziye Hatun, ruhuna Fatıha hicri 620 miladi 1223" yazısı okunmaktadır (Atçeken 1996:215-216; Önder 1971: 21, 131-132). Raziye hatuna ait mezar taşı da burada inşa edilen imaret gibi tahrip olmuş, mezar taşı sonradan eklenmiştir.

Sonuç

Raziye Devlet Hatun Yağbasanoğlu Muzaffeddin Mahmud'un kızıdır. Elimizdeki vakfiyelerinde Raziye Hatuna, "Devlet Hatun" ve "Âl-i Selçuk" adının verilmesi onun Selçuklu ailesinden biriyle evlendiğini göstermektedir. Olaylar onun Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus ile evlen-

diğini gösteriyor. Ancak kaynaklar I. İzzeddin Keykavus'un ikinci evliliğinden bahsederken, bu evlilikten ise kaynaklar hiç bahsetmiyor. O da Yağbasanoğulları'nın taht mücadelelerinde I. Alaeddin Keykavus'un tarafında yer almaları, hatta tutuklu bulunduğu Malatya Minşar Kalesi'nden kurtarıp tahta çıkarmak istemeleri ve bu duruma I. İzzeddin Keykavus'un sert tavrıyla karşılaşmış olmalarında kaynaklanmaktadır. Bütün bunlara rağmen Raziye Devlet Hatun Selçuklular döneminde Konya'da hayır ve hasenat yapan Devlet Hatunların başında geliyor. Kadınhanı'ndaki Taş Han, Konya'daki Hatuniye (Güdük) Mescidi, Raziye Hatun tarafından yapılmıştır. Vakfiyesinde geçen Tâk-ı Menkûş adlı saray eğer hanın bulunduğu bölgede ise Sarayönü isminin bu saray ile ilgili olma ihtimali vardır.

Kaynaklar

1. Arşiv Kaynakları

H. 610/M. 1213 tarihli Devlet Hatun Vakfiyesi, VGMA, d.2178, s. 436.

H. 621/M. 1224 tarihli Devlet Hatun Vakfiyesi, VGMA, d.2178, s. 230.

2. Araştırma ve İnceleme Eserler

Aksarayi, Kerimüddin Mahmud (2000). *Müsameretül-Ahbar*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara.

Alâî Muhammed (2005), *Şeyh Evhadüddin el- Kirmani ve Menakıpnâmesi*, (Araştırma ve notlar ekleyerek Farsça aslından tercüme eden Prof. Dr. Mikâil Bayram), Konya .

Altan, İbrahim (1996), "Hac Yolunda Konya Menzilleri", *Yeni İpek Yolu*, Sa.106, Konya. s. 46-49.

Anonim Selçuknâme (1952), Çev. Feridun Nafiz Uzluk, Ankara.

Atçeken, Zeki (1998), *Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması: Konya Şer'iyeye Sicil Kayıtlarına Göre – TTK yay.* Ankara.

Atçeken Zeki (1996), "Güdük Minare ve Hatuniye Mescidi", *DİA*, XIV, İstanbul, s. 215-16.

Baykara, Tuncer (1982), *Türkiye Selçukluları Devrinde Konya*, Konya.

Bayram, Mikâil (2005), "Danismend Oğullarının Dini ve Milli Siyaseti" *S.Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2005/18. s. 131-147.

Bozyiğit, Recep – Şenay Güngör, (2011) "Konya Ovasının Toprakları ve Sorunları" *Marmara Coğrafya Dergisi* , S. 24, Temmuz - 2011, s. 169-200.

Deniz, Bekir (1995), "Aksaray Melik Mahmud Gazi Hangahı (Darphene) Kazısı-1993 (Ön Rapor) *VD*,(Vakıflar Dergisi) XXV, (1995). S. 147-164.

Ebu'l-Ferec(1987), *Ebû'İfarac Tarihi*, çev. Ö. R. Doğrul, II, TTK Yay. Ankara.

Edhem, Halil (1334) , *Kayseri Tarihi*, İstanbul.

Eren, Yaşar (1996), "İlgın -Sarayönü (Konya) Güneyinde Bozdağlar Masifinin Yapısal Özellikleri" *Türkiye Jeoloji Bülteni* C. 39, No. 2, Ağustos 1996. s. 49-63.

Erkiletlioğlu, Halit (2001), *Kayseri Kitabeleri*, Kayseri.

Gündüz, Tufan (2002), "Konar Göçer", *DİA*, XXVI, Ankara, s.161-163.

Gündüz, Tufan (1998), "Türkmen Adına Dair Bazı Fikirler" Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimle Dergisi-II, Ankara, s.21-26.

Gündüz, Tufan(2005), *XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda Danişmendli Türkmenleri*, İstanbul.

Hacıgökmen, M. Ali,(2012) "Alaeddin Keykubat I.'ın (1220-1237) Kayınpederi Kir Fard Hakkında Bir Araştırma", *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, mjh (*MediterraneanJournal of Humanities Mediterranean*) II/1, 2012, s. 121-130.

- Hacıgökmen, M. Ali,(2015) “ Menâkıb-ı Şeyh Evhadü'd-Dîn-i Kirmânî'de Geçen Selçuklu Tarihi ile İlgili Bilgiler ve Değerlendirilmesi” *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 34/ Sa. 58, Ankara 2015, s. 543-562.
- Harita Genel Komutanlığı, 1/25.000 Ölçekli Topografya Haritası Paftaları.
- İbn-i Bibi (1956), *el-Evamirül-Alaiyye fil-Umûri'1-Alaiyye*, yay. Adnan Erzi, Ankara.
- İbn-i Bibi(1996), *El-evâmirü'l-Ala'iyye fi'lumûri'l-Ala'iyye*, (trc. Mürsel Öztürk), II, Ankara.İbnü'l-Esîr 1987, *el-Kâmil fi't-Târih*, çev. A. Özaydın, XI, İstanbul.
- Karpuz, Haşim(1993), ‘Konya Dokuzun Hanı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları-1992’, *XV. Kazı Sonuçları Toplantısı*, Cilt. II, T.C. Kültür Bakanlığı, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara 24-28 Mayıs, s. 565-579.
- Kesik, Muharrem (2007), *Pervane*”, *DİA*, XXIV, İstanbul, s.243-245.
- Kesik, Muharrem(2003), *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi:Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, Ankara.
- Kimnanos (2001), (*İonnes*) *Historia*, hz. I. Demirkent, Ankara.
- Konyalı, İ. H.(1974-I), *Âbideleri ve kitabeleri ile Niğde Aksaray tarihi*, I, İstanbul.
- Konyalı, İ. H.(1997), *Konya Tarihi*, Konya.
- Köker, Hulusi (1992), “Gevher Nesibe Şifaiyesi'ndekiTürk Tıp Amblemi Yılanlar ve Sağlık”, *Selçuklu Gevher Nesibe Sultan Tıp Fakültesi (Tıp Mektebi) (1206) Kongresi Bildiriler*, 14 Mart 1991,(ed. A. Hulusi Köker,) Kayseri, s.67-72.
- Kuran, Abdullah (1969), *Anadolu Medreseleri*, I, Ankara.
- Niketas, Khoniates(1995), *Historia*, (çev. F. Işıltan), Ankara .
- Önder, Mehmet (1962), *Mevlana Şehri Konya*, Konya 1962.
- Özaydın, Abdülkerim (1993) , “Dânişmend Gazi”, *DİA*, VIII, İstanbul, s. 467-69.
- Özdağ, H(1975), *İlçemiz Sarayönü'nü Tanıyalım*, Sarayönü .
- Solmaz, Sefer(1996), “Danişmendli Ailesinin Büyük Selçuklu Devleti'nin Kuruluşundaki Rolü”, *Niksarın Fethi ve Danişmendliler Döneminde Niksar Bilgi Şöleni Tebliğleri*, (Niksar 8 Haziran 1996) Tokat, s. 70-11.
- Solmaz, Sefer(2001), *Danişmendliler ve Kültürel Mirasları*, (S.Ü. Sos. Bil. Yayınlanmamış Doktora Tezi) Konya.
- Solmaz, Sefer(2002), “Danişmendliler”, *Türkler*, VI, Ankara, s. 430-451
- Sözen, Metin (1970), *Anadolu Medreseleri-I (Selçuklu ve Beylikler Devri) Açık Medreseler*, I, İstanbul.
- Süryanî Mihail (1994),*Süryanî Patrik Mihail'in Vekayinâmesi*, çev. H. D. Andreasyan, II, TTK Kütüphanesinde 44-2 no'lu basılmamış nüsha, Ankara.
- Turan, Osman.(1947), “Selçuklu Devri Vakfiyeleri I-Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı”, *Belle-ten*, XI/42, Ankara, s.197-235.

Turan, Osman.(2002), *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 2002.

Türkmen, Kerim(1998), "Selçuklu Döneminde Kayseri'nin İmar Faaliyetine Katkıda Bulunan Hanımlar", *II. Kayseri Yöresi ve Tarih Sempozyumu Bildirileri* 16-17 Nisan 1998, Kayseri, s.437-450

Ünver, A. Süheyl (1947) "Konya'da İkinci Çift Şerefeli Minare" *Konya Mecmuası*, Konya Halkevi Yayınları, No:105-107, s.1-8.

Yınanç, M. Halil (1988), "Danışmendliler", *İA*, III, İstanbul 1988, s.468-79.

Yürekli, Tülay (2011), "Eyyubi Ailesi Kadınları", *Tarihin Peşinde uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*- Yıl: 2011/6, s. 329-342.

Ek-1: Raziye Devlet Hatun'a ait H. 610/ M. 1213 tarihli Arapça Vakfiye (VGMA, d.2178, s. 436)

Ek-2: Raziye Devlet Hatun'a ait H. 621/M. 1224 tarihli Arapça Vakfiye (VGMA, d.2178, s. 230)

